

ל: אלקס ובהמה
 משיח ה' - אמצע
 בענין החיים המרכזי
 'ש' סכ"ו

דף מקורות לשיעורו של יוסי פרגיון

אדם ובהמה תושיע ה' – מעמד בעלי- החיים במקרא

1 אדם ובעלי- חיים – אוכל ונאכל

1.1 **בעל- החיים נברא כדי שנאכל אותו – בבא קמא דף פ"ה עמ' א**
 דההוא עגלא דהוה קא ממטו ליה לשחיטה [עגל אחד שהוליכו אותו לשחיטה], איל תליא לרישיה בכנפיה דרבי, וקא בכי [הלך] (העגל) שם ראשו בתוך כנף בגדו של רבי, ובכה]. אמר ליה: זיל [לך], לכך נוצרת. אמרי: הואיל ולא קא מרחם - ליתו עליה יסורין [אמרו] (בשמים): הואיל ואינו מרחם - יבואו עליו יסורים]....

יומא חד הוה קא כנשא אמתיה דרבי ביתא [יום אחד היתה שפחתו של רבי מטאטאת את הבית], הוה שדיא בני כרכושתא וקא כנשא להו [היו מונחים שם בני חולדה והיתה מטאטאת אתם], אמר לה: שבקינהו [עזבי אותם], כתיב (תהלים קמה) "ורחמיו על כל מעשיו". אמרו: הואיל ומרחם - נרחם עליה [עליו].

1.2 האדם נועד להיות צמחוני – מבנה בראשית פרק א'

הארץ	ומלואה
(ג) ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור: (ד) וברא אלהים את האור כי טוב ויבדל אלהים בין האור ובין החשך: (ה) ויקרא אלהים לאור יום ולחשך קרא לילה ויהי ערב ויהי בקר יום אחד:	(יד) ויאמר אלהים יהי מארת ברקיע השמים להבדיל בין היום ובין הלילה והיו לאתת ולמועדים ולגמים ושלמים: ... ולהבדיל בין האור ובין החשך וברא אלהים כי טוב: (יט) ויהי ערב ויהי בקר יום רביעי:
(ו) ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים: ... (ח) ויקרא אלהים לרקיע שמים ויהי ערב ויהי בקר יום שני:	(כ) ויאמר אלהים ישרצו המים שרץ נפש חיה ועוף יעופף על הארץ על פני רקיע השמים: ... (כג) ויהי ערב ויהי בקר יום חמישי:
(ט) ויאמר אלהים יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה ויהי כן: (י) ויקרא אלהים ליבשה ארץ ולמקוה המים קרא ימים וברא אלהים כי טוב:	(כד) ויאמר אלהים תוצא הארץ נפש חיה למינה בהמה ורמש וחייתו ארץ למינה ויהי כן: ... (כו) ויאמר אלהים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו ויחדו בדגת הים ועוף השמים ובהמה ובכל הארץ ובכל הרמש הרמש על הארץ: ...
(יא) ויאמר אלהים תדשא הארץ דשא עשב מזריע זרע עץ פרי עשה פרי למינו אשר זרעו בו על הארץ ויהי כן: (יב) ותוצא הארץ דשא עשב מזריע זרע למינהו ועץ פרי אשר זרעו בו למינהו וברא אלהים כי טוב: (יג) ויהי ערב ויהי בקר יום שלישי:	(כט) ויאמר אלהים הנה נתתי לכם את כל עשב זרע זרע אשר על פני כל הארץ ואת כל העץ אשר בו פרי עץ זרע זרע לכם יהיה לאכלה: (ל) ולכל חית הארץ ולכל עוף השמים ולכל רומש על הארץ אשר בו נפש חיה את כל ירק עשב לאכלה ויהי כן: (לא) וברא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד ויהי ערב ויהי בקר יום הששי:

1.3 התפריט האנושי – לפני המבול ולאחריו

התפריט של אדם הראשון (א, כח-ל)	התפריט של נח ובניו (ט, א-ג)
(כח) ויברך אתם אלהים ויאמר להם אלהים פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשה ורדו בדגת הים ועוף השמים ובכל חיה הרמשת על הארץ:	(א) ויברך אלהים את נח ואת בניו ויאמר להם פרו ורבו ומלאו את הארץ:
(ב) ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ ועל כל עוף השמים בכל אשר תרמש האדמה ובכל דג הים בידכם נתנו:	(ב) ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ ועל כל עוף השמים בכל אשר תרמש האדמה ובכל דג הים בידכם נתנו:
(כט) ויאמר אלהים הנה נתתי לכם את כל עשב זרע זרע אשר על פני כל הארץ ואת כל העץ אשר בו פרי עץ זרע זרע לכם יהיה לאכלה: (ל) ולכל חית הארץ ולכל עוף השמים ולכל רומש על הארץ אשר בו נפש חיה את כל ירק עשב לאכלה ויהי כן:	(ג) כל רמש אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה כגור עשב נתתי לכם את כל:
-----	(ד) אף בשר בנפש דמו לא תאכלו: (ה) ואף את דמכם לנפשותיכם אדרש מנזר כל חיה אדרשו ומנזר האדם מנזר איש אחיו אדרש את נפש האדם: (ו) שפך דם האדם בדם האדם כי בצלם אלהים עשה את האדם: (ז) ואתם פרו ורבו ושרצו בארץ ורבו בה:

מכללת הרצוג-גוש עציון

ימי עיון בתנ"ך

קייץ תש"ע

1.4 מדוע לא אסרה התורה על אכילת בשר אדם? ר' משה שמואל גלאזנער, דור רביעי (על מסכת חולין), ירושלים תשס"ד, עמ' נ"ז¹

ועוד תדע, דבכל דברים המאוסים שנפשו של אדם קצה בהם, אפילו לא היה התורה אסרתו, היה האדם העובר ואכלו יותר מתועב ממי שעובר על לאו מפורש בתורה! כי כל מה שנתקבל בעיני בני האדם הנאורים לתועבה, אפילו אינו מפורש בתורה לאיסור, העובר על זה גרע מחוקי התורה. למשל התורה אמרה: "לא ילבש גבר שמלת אישה" (דברים כב, ה), אבל שלא לילך ערום בשוק לא איפרש [=נתפרש] בתורה שהוא אסור, אבל הוא נימוס וחוק קבוע אצל כל בעלי דעה, ואדם וחיה מיד אחר החטא הרגישו בעצמם פחיתות גדול לילך ערום כחית השדה, ויתבוששו, ויתפרו עלה תאנה לעשות מהן חגורות לכסות בשר הערווה. ועתה אשאלך: מי שקץ משנתו ומושכב ערום במיטתו, והבית בוער באש עד שמוכרח להימלט על נפשו ולרוץ החוצה ואין לפניו רק שמלת אישה לכסות ערומיו, מה יעשה? האם מוטב לצאת ערום בקרית חוצות, שאין בזה לאו מפורש, מללבוש כסות אישה שיש בו לאו ד"לא ילבש"י... בעיני פשוט הדבר דלצאת ערום עבירה יותר גדולה... כי היא עבירה המוסכמת אצל כל בעלי דעה, והעובר עליה יצא מכלל אדם הנברא בצלם אלקים.

עוד משל אחת, בשר אדם, לדעת הרמב"ם, אינו אלא באיסור עשה, ולדעת הרשב"א מותר לגמרי מהתורה. ועתה, אמור נא בחולה שיש בו סכנה ולפניו בשר בהמה... טריפה... ובשר אדם, איזה בשר יאכל? הכי נאמר שיאכל בשר אדם שאין בו איסור תורה, אע"פ שמחוק הנימוס שמקובל מכלל האנושי, כל האוכל או מאכיל בשר אדם מודח מלהיות נימנה בין האישים, כדי שלא יאכל בשר שהתורה אסרו בלאו! היעלה על הדעת שאנו, עם הנבחר, עם חכם ונבון, נעבור על חוק הנימוס כזה כדי להינצל מאיסור תורה! אתמהא!

... וכל שהוא אסור לכלל מין האנושי הנאורה בחוק הנימוס, אי אפשר להיות מותר לנו עם קדוש, דמי איכא מידי דלדידהו אסור ולדידן שרי [=וכי יש דבר שלהם (לגוים) אסור ולנו מותר]!! והתורה אמרה שהגוים יאמרו כי מי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים צדיקים [ע"פ דברים ד', ז], ואם המה יעמדו על המדרגה יותר גבוה בחוקים ונימוסים, הרי יאמרו עלינו עם סכל ונבל ולא חכם [ע"פ דברים ל"ב, ו].

1.5 האוכל הנאכל והמזבח – אכילת בעלי-חיים דומה לרצח (ויקרא י"ז)

(א) וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ב) דַּבֵּר אֶל אֶהְרֹן וְאֶל בְּנָיו וְאֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' לֵאמֹר: (ג) אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׂוֹר אוֹ כֶּשֶׁב אוֹ עֵז בַּמִּחְנֶה אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחַט מִחוּץ לַמִּחְנֶה: (ד) וְאֵל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֵבִיאוּ לְהַקְרִיב קֶרְבָּן לַה' לִפְנֵי מִשְׁכַּן ה' דָּם יִחֹשֵׁב לְאִישׁ הַהוּא דָם שִׁפְךָ וְנִכְרַת הָאִישׁ מִהוּא מִקְרָב עַמּוֹ: ...

(ה) וְאִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן הַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכָם אֲשֶׁר יֹאכַל כָּל דָּם וְנִתְּתִי פָנֶי בַּנֶּפֶשׁ הַאֲכֵלָת אֶת הַדָּם וְהִכְרַתִּי אֹתָהּ מִקְרָב עַמּוֹ: (יא) כִּי נֶפֶשׁ הַבֶּשֶׂר בְּדָם הוּא וְאִנִּי נִתְּתִיו לָכֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵיכֶם כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ יִכְפֹּר: (יב) עַל כֵּן אֲמַרְתִּי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל נֶפֶשׁ מִכֶּם לֹא תֹאכַל דָּם וְהַגֵּר בְּתוֹכְכֶם לֹא יֹאכַל דָּם:

(יג) וְאִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן הַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכָם אֲשֶׁר יִצוּד צִיד חַיָּה אוֹ עוֹף אֲשֶׁר יֹאכַל וְשִׁפְךָ אֶת דָּמוֹ וְכִסְהוּ בְּעֶפְרָ: (יד) כִּי נֶפֶשׁ כָּל בֶּשֶׂר דָּמוֹ בְּנֶפְשׁוֹ הוּא וְאָמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל דָּם כָּל בֶּשֶׂר לֹא תֹאכְלוּ כִּי נֶפֶשׁ כָּל בֶּשֶׂר דָּמוֹ הוּא כָּל אֲכָלְיוֹ יִכְרַת:

1.6 כיסוי הדם בעפר מעלים את זעקת הנרצח

יחזקאל כ"ד: (ו) לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי ה' אוֹי עִיר הַדְּמַיִם ... (ז) כִּי דָמָה בְּתוֹכָהּ הָיָה עַל צַחִימִם סִלַּע שְׁמָתָהּ לֹא שִׁפְכָתָהּ עַל הָאָרֶץ לְכִסּוֹת עֲלָיו עֶפֶר: (ח) לְהַעֲלוֹת חֲמָה לְנִקְמָה נִקְמָה נִתְּתִי אֶת דָּמָה עַל צַחִימִם סִלַּע לְבִלְתִּי הַפְּסוֹת:

איוב ט"ז: (יח) אֲרַךְ אֶל תִּכְסִּי דָמִי וְאֵל יְהִי מְקוֹם לְזַעֲקוֹתִי:

קהלת ג': (יט) כִּי מִקְרָה בְּנֵי הָאָדָם וּמִקְרָה הַבְּהֵמָה וּמִקְרָה אֶחָד לָהֶם כָּמוֹת זֶה כֵּן מוֹת זֶה וְרוּחַ אֶחָד לְכָל וּמוֹתָר הָאָדָם מִן הַבְּהֵמָה אֵין כִּי הַכֹּל הַכֹּל: (כ) הַכֹּל הוֹלֵךְ אֶל מְקוֹם אֶחָד הַכֹּל הָיָה מִן הָעֶפֶר וְהַכֹּל שָׁב אֶל הָעֶפֶר:

1.7 מדוע הותרה אכילת בעלי-חיים? הראי"ה קוק, "חזון הצמחונות והשלום", טללי אורות

אולם כשירדה האנושות עם השתכללותה ולא יכלה לשאת את זוהר האור הגדול "ונשברו כליה", היתה ההעתקה מחברת החיים [=הרחקת האנושות מעולם בעלי-החיים], שהיא מתעלה בהם בעילוי רוחני אמיץ, עתה נדרשת מאד בקיבוץ כוח הצדק והיושר בין בני מינה, למען יוכל אש אלהים זה הבוועל באור כהה מאד, לחמם את הלב אשר נתקרה לרגלי המון החיים וסיבוכיהם. שינוי הדעות והנטייות, הדרכים והגבולים, דרשו לקבץ כל חוב מוסרי אל מרכז האנושות לבדה.

¹ הרב משה שמואל גלאזנער (פרשבורג תרט"ז, 1856 - ירושלים תרפ"ה, 1925), נינו של חתם סופר, כיהן ברבנות בקלויזנבורג שבטרנסילבניה במשך ארבעים וארבע שנים, ועלה לארץ שנתיים לפני מותו. הרב גלזנר תמך בתנועה הציונית, והיה חבר בתנועת המזרחי, ומשום כך סבל מרדיפות וחשמצות. הראי"ה קוק יצא להגנתו, ואף פרסם מאמר בשם "פרק בהלכות ציבור" אשר מופיע כיום בספר "מאמרי הראי"ה" ובו הוא מביע את תמיכתו בו ומוקיע את מתנגדיו.

...זאת היא מעלתה של המוסריות כשהיא מחוברת למקורה האלהי, שיודעת היא את כלל חפץ ולפעמים היא כובשת את מעיינה בשביל לקבץ כוח לתקופות הבאות, מה שלא יכול קצר רוחה של המוסריות המנותקת ממקורה לשאת ולסבול. כשהתאווה הבהמית היתה מתגברת לאכילת בשר, ואז, אם בשר החיים היה כולו בכלל האסור, לא היתה ההריסה המוסרית, הנכונה תמיד להימצא בעת הכושר, מבחנת כלל בין אדם לבהמה, חיה ועוף וכל רמש הארץ. הסכין, הגרזן, הגיליוטינה, או זרם האלקטרון היה עובר על כולם כאחד, כדי למלאות את הקיבה הזוללה של האנושות המקולטרת. – הנה באה המצוה בסדר אכילת-בשר בצעדים המובילים אל המטרה העליונה. בעלי-החיים המותרים לאכילה הנם מוגבלים, מהיותר נאותים לטבעי האדם. כיסוי דם החיה והעוף שהעוול הנעשה עמהם הוא יותר ניכר ובולט וקרוב להתגלות, – הם אינם רובם סמוכים על שולחן האדם ואינם מטרידים אותו בטיפולם ובשכולם – "אשר יצוד ציד חיה או עוף אשר יאכל וכסה את דמו" – הכרת החרפה היא התחלת רפואת המוסר "למען תזכרי ובושת בכפרי לך": כסה הדם! הסתר חרפתך! הפעולות תעשינה את פריין, בהמשך הזמן תחנכנה הדורות. המחאה האילמת, כשתבוא עיתה, תיהפך לקול מרעים ברעש גדול ואדיר ותצליח את דרכה. ציווי הזביחה במערכת מיוחדת, בהקלת הצער, כבר תופס הוא את הרושם שלא עם דבר של-הפקר, עם אבטומט שאין בו רוח חיים הנך עוסק, כי אם עם נפש חיה.

1.8 האם העתיד טמון בקניבליזם? – וויקיפדיה, ערך "קניבליזם"

באוטוביוגרפיה של הצייר המקסיקני הידוע דייגו ריברה נטען כי במשך תקופה ב-1904, הוא וחבריו לא אכלו דבר מלבד גוויות שנקנו מחדר המתים המקומי. ריברה היה מודע היטב לחלם שבסיפור זה. ריברה טען כי הוא חשב שקניבליזם היא הדרך המורה את העתיד. "אני מאמין שכאשר האדם יפתח תרבות נעלה יותר מהתרבות הממוכנת, אך הפרימיטיבית של היום, אכילת בשר אדם תהיה מותרת. משום שאז בני האדם יתנערו מכל האמונות התפלות והאיסורים חסרי ההגיון".

2 אדם ובעלי-חיים – סיפור אהבה!

2.1 בעל החיים נברא כבן זוג לאדם – בריאת בעלי-חיים ובריאת האדם בבראשית ב'

אדם	בעלי-חיים	אשה
(ז) וַיֵּצֵר ה' אֱ-לֹהִים אֶת הָאָדָם עֹפֶר מִן הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נִשְׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה:	(יט) וַיֵּצֵר ה' אֱ-לֹהִים מִן הָאֲדָמָה כָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיָּבֵא אֶל הָאָדָם לְרֵאוֹת מַה יִּקְרָא לוֹ וְכָל אֲשֶׁר יִקְרָא לוֹ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ:	(כא) וַיִּפֶּל ה' אֱ-לֹהִים תְּרַדְמָה עַל הָאָדָם וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אֶחָת מִצִּלְעֹתָיו וַיִּסְגֹּר בָּשָׂר תַּחְתָּנָה: (כב) וַיִּבֶן ה' אֱ-לֹהִים אֶת הַצִּלְעָה אֲשֶׁר לָקַח מִן הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיָּבֵאָהּ אֶל הָאָדָם:
(יח) וַיֹּאמֶר ה' אֱ-לֹהִים לֹא טוֹב הָיִית הָאָדָם לְבָדוּ	(כ) וַיִּקְרָא הָאָדָם שְׁמוֹת לְכָל הַבְּהֵמָה וְלָעוֹף הַשָּׁמַיִם וְלִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה	(כג) וַיֹּאמֶר הָאָדָם זֹאת הַפֶּעַם עֲצַם מִעֲצָמִי וְבָשָׂר מִבְּשָׂרִי לְזֹאת יִקְרָא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לָקַחָהּ זֹאת:
(יח) אַעֲשֶׂה לוֹ עֵזֶר כְּנַגְדּוֹ:	(כ) וּלְאָדָם לֹא מָצָא עֵזֶר כְּנַגְדּוֹ:	(כד) עַל כֵּן יַעֲזֹב אִישׁ אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד:

2.2 הנחש מבקש להיות בן זוג לאשה – מדרש בראשית רבה (וילנא) י"ח, ו

"ולא יתבוששו" (ברא' ב', כה) "והנחש היה ערום" (ברא' ג', א) – לא היה צריך קריה למימר אלא "ויעש יי"י אלהים לאדם ולאשתו [כתנות עור וילבישם]" (בראשית ג', כא)! אמר ר' יהושע בן קרחה: להודיעך מאי זו חטייה קפץ עליהם אותו הרשע, מתוך שראה אותן מתעסקין בדרך ארץ ונתאוה לה.

2.3 עץ הדעת כמטאפורה ליחסי אישות – פרקי דרבי אליעזר (היגר) כ"א

ומפרי העץ אשר בתוך הגן – תני ר' זעירא: "ומפרי העץ", אין 'העץ' אלא אדם שנמשל לעץ, שנאמר (דברים כ', יט) "כי האדם עץ השדה"; "אשר בתוך הגן", אין 'גן' אלא אשה שנמשלה לגן, שנאמר (שיה"ש ד', יב) "גן נעול אחותי כלה". ואמר 'הגן' ולא אמר 'אשה' תפש לשון נקיה, מה הגינה הזאת כל מה שנורעה צמחה ומוציאה, כך האשה הזאת כל מה שנורעה הרה ויולדת בבעילה, בא אליה רוכב נחש ועברה את קין, ואחר כך בא אליה אדם ועברה את הבל, שנאמר (בראשית דא, א) "והאדם ידע את חוה אשתו", מה 'ידע' ידע שהיתה מעוברת, וראה את דמותו שלא מן התחתונים אלא מן העליונים.

2.4 עונשו של הנחש במידה כנגד מידה – תוספתא סוטה (ליברמן) ד', יז-יח

וכן אתה מוצא בנחש הקדמוני שהיה ערום מכל הבהמה ומכל חית השדה... בקש להרוג את אדם ולישא את חוה אמר לו המקום: אני אמרתי תהא מלך על כל בהמה וחיה, עכשיו שלא רצה ארור הוא מכל הבהמה ומכל חית השדה! אני אמרתי תלך בקומה זקופה כאדם, עכשיו שלא רצית על גחונך תלך! אני אמרתי תאכל מאכל אדם ותשתה משתה אדם, עכשיו ועפר תאכל כל ימי חיך. אתה בקשתה להרוג את אדם ולישא את חוה, עכשיו ואיבה אשית בינך ובין האשה!

3 מעמד בעלי- החיים במצוות התורה

3.1 ל בעלי- החיים יש רגשות

מצוות כ"ב, ז	מצוות כ"ג, טו
מצוות שילוח הקן (דברים כ"ב, ז)	מצוות כבוד הורים (דברים ה', טו)
שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך למען ייטב לך והארכת ימים:	כבוד את אביך ואת אמך כאשר צוך ה' אלהיך למען יאריך ימך וימען ייטב לך על האדמה אשר ה' אלהיך נתן לך:

שמות כ"ג, יט: "... לא תבשל גדי בחלב אמו"

ויקרא כ"ב: (כז) שור או כשב או עז פי וילד וקהי שבעת ימים תחת אמו ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן אשה לה: (כח) ושור או שה אתו ואת בנו לא תשחטו ביום אהד:

3.1.1 רמב"ם, מורה נבוכים ב' (מהדורת מ' שורץ), ת"א תשס"ג, חלק ג', מח (עמ' 635-636)

כן נאסר לשחוט אותו ואת בנו ביום אחד (ויקרא כ"ב, כח)... דבר שיש בו צער גדול לבעל-החיים, שכן אין הבדל בין צער האדם וצער שאר בעלי-החיים, מפני שאהבת האם לילדיה וגעגועיה אליו אינם נמשכים אחר השכל אלא אחר פעולת הכוח המדמה הנמצא ברוב בעלי-החיים כמו שהוא נמצא באדם... וזה גם הטעם למצוות שילוח הקן... ואם התורה מתחשבת בייסורים נפשיים אלה בבהמות ובעופות, על אחת כמה וכמה בפרטי מין האדם בכללותו.

3.2 בעלי- חיים כבעלי אחריות משפטית

3.2.1 דין שור נגח בתורה ובחוקי חמורבי

שמות כ"א	חוקי חמורבי
(כח) וכי יגח שור את איש או את אשה ומת שקול יסקל השור ולא יאכל את בשרו ובעל השור נקי:	אם שור בהיתו הולך בדרך, נגח איש והמיתו, המקרה הזה אינו עניין לטענה בדין.
(כט) ואם שור נגח הוא מתמל שלשם והועד בעליו ולא ישמרנו והמית איש או אשה השור יסקל וגם בעליו יומת: (ל) אם פגר יושת עליו ונתן פדיו נפשו ככל אשר יושת עליו...:	כי יהיה לאיש שור נגח, וזקני עירו העידו בבעליו מומו כי נגח הוא, והוא לא גדע את קרניו (או) את השור לא אסר, והשור הזה נגח מבני עמ-הארץ והמיתו, מחצית המנה כסף יתן.
(לב) אם עבד יגח השור או אמה פסף שלשים שקלים יתן לאדניו והשור יסקל:	אם עבד-איש היה הוא, שלישית המנה כסף יתן.

3.2.2 דין משכב בהמה

שוכב עם בהמה (ויקרא כ', טו)	שוכבת עם בהמה (שם טז)
ואיש אשר יתן שכבתו בבהמה	ואשה אשר תקרב אל כל בהמה לרבעה אתה
מות יומת ואת הבהמה תהרגו:	והרגת את האשה ואת הבהמה מות יומתו
-----	דמיהם בם:

4 יחסי אדם ובעלי- חיים לעתיד לבוא

4.1 חזון הצמחונות והשלום (ישעיהו י"א)

(ו) וגר זאב עם פגש ונמר עם גדי ירבוץ ועגל וכפיר ימריא יחדו ונער קטן נהג בם: (ז) ופרה ודב תרעינה יחדו ירבעו ילדיהן ואריה פבקר יאכל תבן: (ח) ושעשע יונק על חר פתן ועל מאורת צפעוני גמול דו הדה: (ט) לא ירעו ולא ישחיתו בכל הך קדשי פי מלאה הארץ דעה את ה' פמים לים מכסים:

4.2 השיבה לגן עדן (ישעיהו ס"ה)

(יז) פי הנני בורא שמים חדשים וארץ חדשה ולא תזכרנה הראשנות ולא תעלינה על לב: ... (כ) לא יהיה משם עוד עול ימים וזמן אשר לא ימלא את ימיו פי הנער בן מאה שנה ויהוה יחוטא בן מאה שנה יקלל: (כא) ובנו בתים וישבו ונטעו קרמים ואכלו פרים: (כב) לא יבנו ואחר ישב לא ישעו ואחר יאכל פי כימי העץ ימי עמי ומעשה ידיהם יבלו בחירי: (כג) לא ייגעו לריק ולא ילדו לבקלה פי זרע ברוכי ה' המנה וצאצאיהם אתם: ... (כח) זאב וטלה ירעו כאחד ואריה פבקר יאכל תבן ונחש עפר לקמו לא ירעו ולא ישחיתו בכל הך קדשי אמר ה':

² חמורבי היה המלך הששי במלכי בבל העתיקה, ומלך בשנים 1750-1792 לפנה"ס. במאבק שהתחולל אחרי מפתלם של שושלות איסין ולרסה (שני ערים שהתחרו על ההגמוניה בבל במשך כמאתים שנה), הצליח חמורבי להביס את כל המלכים העצמאיים, ולאחד תחת שלטונו את האימפריה הבבלית הגדולה. תקופתו נחשבת כ"יתור הזהב" של ימי בבל העתיקה, בכל תחומי התרבות והאחדות. שמו של חמורבי מוכר בעיקר בזכות קודקס החוקים המפורסם שלו, שאסטלה עליה הוא כתוב נשתמרה (כמעט) בשלמותה עד ימינו, והיא מצויה במוזאון הלובר בפריס. התרגום העברי (הלא מדויק) על פי א' לבנון, קבצי חוקים של העמים במזרח הקדמון, חיפה תשכ"ז.